

Милена Мартиновић

Народни музеј Црне Горе, Цетиње

e-mail: 65mmartinovic@gmail.com

ПОМЕНИК МАНАСТИРА ПИВЕ

Апстракт: Рад се бави археографским описом Поменика манастира Пиве (Цетиње 80), чије су странице почеле да се исписују по завршетку изградње манастира, 1586. године. У манастиру је одмах формиран скрипториј у којима су настајале рукописне књиге неопходне за одвијање богослужбеног живота, међу којима се налазио и овај Поменик. Данас се овај рукопис, са око педесетак других, из манастира Пиве, чува у Цетињском манастиру.

Кључне ријечи: Пива, Цетиње, игумани, јеромонах, манастир, Саватије

У Цетињском манастиру се чува један Поменик манастира Пиве, настао у последњој четвртини XVI вијека. Донио га је 1885. године, са још око педесетак пивских рукописа у Цетињски манастир, некадашњи црногорски књаз Никола Петровић Његош.¹

Пива се први пут помиње још у XII вијеку.² Жупа Пива помиње се и у Милутиновој Светостефанској повељи манстиру Бањска.³ Према томе, Пива се до половине XIV вијека налазила у саставу српске средњовјековне државе. Највише података о Пиви сазнајемо из времена Стјепана Вукчића Косаче (1435–1463), који је наслиједио свог стрица Сандаља Хранића (1391–1435). Сандаљ Хранић је у жупи Пиви основао 1419. године град Соко који је сматрао главним градом своје државе.⁴ У периоду владавине Сандаља Хранића и Стјепана Вукчића Косаче Пива је припадала периферним областима Српског Царства и средњовјековне Босне⁵. Послије освајања Херцег Стјепанових земаља највише података о Пиви налази се у Херцеговачком дефтеру из 1477.⁶

1 Палеографски и кодиколошки подаци Поменика манастира Пиве и других цетињским рукописа: Мартиновић 2016.

2 Шишић 1928, 327.

3 Пива се помиње у Светостефанској повељи по којој је будимљански епископ добио право да узима бир у жупама Пиви и Гацку, као надокнаду за села која су њему припадала, а краљ Милутин их је даривао манастиру Светог Стефана у Бањској: Мошин, Ћирковић, Синдик 2011, 462.

4 Соко се помиње у повељама херцега Стјепана Вукчића Косаче из 1444, 1448 и 1454. године. Објавио их је први Ludwig Thallozy: Thallozy, 1914, 359, 378–379, 394. У првој повељи, издатој 19. фебруара 1444. године у Напуљу (Castelnuovo), краљ Алфонс V Арагонски потврђује земље Херцег Стјепана Косаче; у другој, од 20. јануара 1448. римски краљ Фридрих III чини исто, а у трећој од 1. јуна 1454. краљ Алфонс издаје нову повељу сличну оној из 1444 године: Динић 1940, 149–251; Ћирковић 1964, 75–77; Vego 1980, 452–486; Поповић 2010, 18–56; *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља—према писаним изворима*, 2010 и др. Ново читање повеља због утврђивања граница између области Бранковића и Косача, објавио је М. Луковић: Луковић 2005, 91–158.

5 Маловић–Ђукић 1991, 44.

6 Подаци из дефтера за Херцеговачки санџак из 1477. године, су драгоцјен извор за проучавање Пиве

Манастир Пива је посвећен Успењу Пресвете Богородице.⁷ Манастир Пиву, подигао је Саватије Соколовић (1573–1586), херцеговачки митрополит и потоњи патријарх.⁸ Градња манастира започела је 1572/73, а завршена 1586. године.⁹ Сматра се да је манастир подигнут на истом мјесту старије цркве посвећене Богородичином Успењу. Ктитор манастира Пиве, херцеговачки митрополит и егзарх Пећког патријарха Макарија, Саватије (Соколовић) је 1568 године приложио један Посни Триод (Цетиње 37) у којем се записао, што га доводи у везу са старијом црквом и прије подизања овог манастира.¹⁰

Оснивањем манастира започео је рад и скрипторија за писање богослужбених књига, међу којима је настао и овај *Поменик*. У записима на многим рукописним књигама и црквеним утварима записана су имена многих црквених личности и црквених великодостојника који су се налазили или посјећивали овај манастир од његовог оснивања па до краја XVIII вијека.¹¹ Од оснивања манастира до краја XVII вијека, у многим записима у пивским рукописима, откривамо имена игумана манастира Пиве. То су били: Симеон¹² (1580–1614), који се старао о пописивању храма (1605. и 1612), Василије (1636–1637),¹³ Теодосије (1637),¹⁴ Аврамије (1630–1639),¹⁵ Герасим (1642–

тог времена. У њему је забиљежено да се, Пива јавља као назив нахије и као мјесто. Пива је поменута као мјесто у нахији Комарници. Пива је поменута као зимско станиште док је лјетња испаша била Црна Гора. Бања се јавља као други назив нахије Пиве. Данас се дио села Пишча јавља као Бањски катун. Исто тако назива се Бањски катун и област између Тодорева дола (који припада Пиви) и планине Студене (која је припадала Дробњаку). Опширно: Маловић-Ђукић 1991, 43–50, са старијом релевантном литературом. О. Благојевић је записао низ локалитета који припадају нахији Пива: Руднице, Стабна, Орах, Ковачи, Лисина, Врошглица, и Пишче; Опширније: Благојевић 1971, 101.

7 Најпотпунију библиографију о манастиру Пиви до 1991. године дао је М. Миљић: Миљић 1991, 207–230.

8 Суботин-Голубовић 1999, 164–166 са старијом литературом.

9 У натпису изнад улазних врата манастира Пиве налази се натпис у коме је записано да је храм подигнут у вријеме митрополита херцеговачког кир Саватија као његова задужбина, започет 1572/73, а завршен 1586. године када је започето његово живописање које је трајало пуних 19 година. Завршено је 1605. године за вријеме патријарха Јована и херцеговачког митрополита Леонтија: Стојановић, 1902, бр. 949, бр. 950.

10 *Посни триод* (Цетиње 37), л. 349а, 349б: Вуксан 1936, 204–205.

11 Радојковић 1963, 49–66.

12 Игуман Симеон помиње се на више мјеста у записима: Запис о његовом упокојењу 1614. године је у *Четворојеванђељу* (Цетиње 5), на листу 347а, а годину раније помиње се као приложник *Минеја за октобар* (Цетиње 19), на листу 253б; Вуксан 1936, 194.

13 Запис на иконостасу у манастиру Пиви, у којем се помиње да је 1637. године, у вријеме патријарха Пајсија и митрополита кир Василија при игуману кир Василију, започет рад на њему, а завршен при игуману кир Теодосију. Записана имена су и јеклесијарха Герасима Иван-Војводића, затим приложника војводе Ника и кнеза Гаврила и имена јеромонаха Теодора Дробњака и Мисаила, као ктitora. Исте године саграђена је манастирска келија настојањем јеромонаха Симеона и Христифора: Војводић, Живковић, 2014, 212; Запис је објављиван само у виду савремених транслитерација и превода тако да је аутентичан запис објављен у раду Д. Војводића и М. Живковића: Видјети: Војводић, Живковић 2014, 213.

14 Видјети напомену 13.

15 У рукопису *Четворојеванђеље* (Цетиње 5) на листу 348а је записана година упокојења игумана Аврамија (1639), а он се помиње и нешто раније (1630), у рукопису *Минеја за октобар* (Цетиње 19), на листу 254а: Вуксан 1936, 194–195, 199; Момировић, Васиљев 1991, 49–53. За његово вријеме пописана је припрата 1626. године: Радојковић 1963, 57 са старијом литературом.

1664),¹⁶ Аксентије (1664–1676),¹⁷ Захарије (1703),¹⁸ Григорије (1710),¹⁹ Јов (1714),²⁰ Филотеј (1720)²¹ и Атанасије (1727),²² када је манастир посетио патријарх српски Арсеније IV Јовановић. Нека од ових имена као и имена других калуђера записана су у овом *Поменуку*, па се може закључити да је братство манстира Пиве сачињавало једну веома бројну монашку заједницу.

Рукопис, *Поменик манастира Пиве*, писан је на папиру (78 листова, чије су димензије 315 x 210 мм, текст је писан у два ступца, 27 редова на страници).

Писар вријеме и мјесто настанка

С обзиром на садржај, ова је књига свакако била писана у Пиви, а имена духовних лица и приложника су била уношена током дужег времена. Према воденим знацима овај се рукопис датира у последњу четвртину XVI вијека.²³

Писмо и језик

Рукопис је писан полууставним писмом српскословенским језиком.

Илуминација

На листу 2 украсни елеменат, на маргини у комбинацији плавог, зеленог и црвеног колорита.²⁴

Повез

Рукопис је повезан у дрвене корице, пресвучене тамноцрвенкастом кожом.

Садржај

У *Поменуку* су унијета бројна имена духовног и свјетовног живота. Помињу се и разна мјеста и манастири: Требиње, Пећка Патријаршија, Пива, Дубочани, Косијерово, Хиландар, Паштровићи, Прасквица, Житомислић, Крушедол, Хопово, Добрићево, Завала, Крушево, Буковац. Помињу се и неки градови и друга насеља: Сарајево, Ваљево, Жабари, Осат, Осечко поље, Метохија, Сомбор, Чајниче, Хоча и тд.

Поред печата на л. 796 налази се следећи запис: опци листъ манастира Пиве храмъ свспенѣ прѣсвѣте владѣице наше в(огороди)це д(ѣ)в(и) мари.

На наредним листовима налазе се имена игумана и јеромонаха из разних српских крајева и манастира.

Л. 1а: **помени игумана** (манастир Требиње): Арсенија, Елефтерија Горчина, Сава, Спасоја, Риста, Борка, Лазара, Стоја, Тришу, Јована, Василија Божу, Илију, Стојана.

16 Запис у коме се игуман Герасим помиње је у рукопису *Четворојеванђеље* (Цетиње 5): Вуксан 1936, 204–205; Нажалост, увидом у рукопис записи у којим се помиње игуман Герасим се не могу пронаћи. Највјероватније да се нијесу сачували послје конзервације рукописа.

17 Запис у коме се игуман Аксентије помиње, се налази у рукопису *Четворојеванђеље* (Цетиње 4) на листу 322а, *Минеју за август* (Цетиње 36), на листу 206а, и *Поменуку* (Цетиње 80), на листу 78б: Вуксан 1936, 196, 204, 218.

18 Запис у коме се помиње игуман Захарије налази се у *Патерику* (Цетиње 55) на листу 306б: Вуксан 1936, 211; Момировић, Васиљев 1991, 210 (у рукопису је након конзервације доњих маргина листова који су били прилично оштећени, оригинални запис непрепознатљив).

19 Запис на листу 413а, о игуману Григорију који је 1710. године обновио (дао да се преповеже) за манастир Пиву рукопис *Псалтир* (Цетиње 39): Вуксан 1936, 206–207.

20 Запис у *Псалтиру* (Цетиње 39) се односи на игумана Јова који је 1714. године обновио манастирску келију. Запис се налази на листу 413а: Вуксан 1936, 206–207.

21 Запис о упокојењу игумана кир Филотеја (1720) у рукопису *Четворојеванђеље* (Цетиње 5), је на листу 348а: Вуксан 1936, 195.

22 Запис о обнови келије манастирске у периоду игумана Јова (1714) у *Псалтиру* (Цетиње 39) на листу 413а: Вуксан 1936, 206–207.

23 Момировић, Васиљев 1991, 263 (бр. описа 77).

24 АМЦП/ бб., 1964, 11, бр. описа 49.

Л. 2а–3а: **помени јеромонаха** (манстир Требиње): Јована, Максима, Јована, Теодосија, Теофила, Максима, Јевтимија, Венијамина, Макарија, Василија, Теофана, Јосифа, Марка, Тому, Теодосија, Висариона, Мардарија, Јосифа, Пахомија, Максима, Висариона, Ромила, Василија, Герасима, Јована, Теодора, Висариона, Василија, Макарија, Никанора, Теодосија, Панкратија, Макарија, Дионисија, Мардарија Максима, Сава, Романа, Петронија, Арсенија, Серафима, Митрофана, Макарија, Дионисија, Висариона, Пајсија, Стефана, Митрофана, Теодора, Јосифа.

Л. 3а–156: **помени јеромонаха (Пива)**: Висариона, Аксентија, Јеремију, Теодора, Михаила, Христифора, Јевгенија, Илариона, Дамаскина, Аксентија, Гаврила, Нестора, Игњатија, **(Руднице)**: Арсенија, Саватија, Епифанија, Висариона, Јефрема, Стефана, Аксентија, Теодосија, Авакума, Нектарија, Јефрема, Јова, Нектарија; **помени јеромонаха (Пећка Патријаршија)**: Просинђел Силвестер, затим опет слиједе имена **јеромонаха из Пиве**: Епифанија, Саватија, Епифанија, Јосифа, Јоанићија, Мојсија, Филипа, Михаила, Пајсија, Теофила, Стевана, Јанићија, Саватија, Јевсевија, Милентија, Јосифа, Фиктора, Тимотеја, Симеона, Саву, Теодосија, Пахомија, Матеја, Антонија, Теодосија, Висариона, Антонија, Евлогија; **помени јеромонаха (Косијерево)**: Јаћима, Нићифора, Максима; **(Подпеће)**: помени јеромонаха: Јова, Антонија, Јеремију; **помени јеромонаха (Ваљево)**: Теодора–Јану, Негована, Трипка, Радована, Нићифора, Николу, Трипка, Ђура, Дмитра (вјероватно вјерника или приложника); **помени јеромонаха (Прасквице, Паштровићи)**: Јосифа, Арсенија, Теодосија, Антонија, Арсенија, Митрофана, Глигорија, Викентија, Теодосија, Јоаникија, Крсту, Василија; помени јеромонаха **(Манастир Житомислић)**: Макарија, Григорија, Серафiona, Симеона, Саву, Јосифа, (Марка, Анастасију, Стојана, Стефана- имена вјерника или приложника); **помени јеромонаха (Крушедол)**: Авакума, Герасима, Исаију, Нектарија, Никанора, Атанасија, Јефтимија, Михаила; **помени јеромонаха (Хопово)**: Никона, Теодора, Кирила; помени јеромонаха **(Раковац)**: Теофана, Кипријана, Јефтимија, Герасима, л. 86 **(не пише мјесто)**: Саватија, Антонија, Спиридона, Стевана, Констандина, Косту; помени јеромонаха **(Срем)**: духовник Саватије; помени јеромонаха **(Манастир Хиландар)**: Максима, Софронија, Јевтимија, Јоаникија, Викентија; помени јеромонаха **(Добрићево)**: Дионисија, Герасима, Петронија, Дионисија, Тому; **игумана**: Захарија, Герасима, Теодосија, Мојсија, Василија, Данила; презвитера Димитрија Арагића, Стефана, Спасоја, Сима, Санду?, Дмитра, Неша.

Л. 16а–256: **помени монаха (Крушево)**: Марку, Теофану, Марку; помени монаха **(Сељани)**: Саватија, Ристу, Теодора, Петра, Јакова, (Милоша, Николу, Симу,- имена вјерника, приложника?на истом листу) Јована, Арсенија, Исака; **помени монаха (манстир Завала)**: Стефана; **помени монаха (Требиње)**: Лазара, Јована **(Загора)**; **свјетовна лица (Зубци)**: Вукосава Јована, Ђурђа, Дафину, Михаила, Радула, Раича, Миланке; **помени монаха (Пива, Буковица)**: Манда, **помени монаха (Сарајево)**: хади Саву, Јована; **помени монаха (Црквице)**: Исаија, Јосифа, Силвестра, Саву.

Л. 26а–266: **помени монахиња** (не наводи мјесто, мада се може односити на Бијелу): Анђелију, Магдалену, Ану, Марту, Јелисавету, Теодору, Марту, Јелисавету, **помени монахиња (Војводина)**: Јевгенију, Ану, Марту, Марију; **помени монахиња (Бијела)**: Теодосију, Марију, **помени монахиња (Гацко)**: Марту, Јовану, **помени монахиња (не наводи мјесто)** Јевгенију, Марту, Анђелију, Пелагију, Марту, Јелисавету, Анђелију, Екатарину, Марту, Јелисавету, Дамјану, Ирину, Арсенију, Јелисавку, Марију, Ану, Анастасију, Марту.

Л. 27а–306: **помени презвитера (Требиње, Подпеће, Шушимила, Петровићи)**: Вука, Јована, Павла, Стева, Николу, Томаша, Раосава, Петра, Милисава, Раича, Дамјана, Павла, Ђура, Вујицу, Драгојла, Вучка, Манду, Вука, Гаврила, Мата, Комненена, Јована,

Грујицу, Петра, **помени презвитера (Бачка)**: Павла, Милисав, Николу, **помени презвитера (Вринци?)**: Милутина, Јована; **помени презвитера (Приморје)**: Николу, **помени презвитера (Кориманићи, Прихово, Занрићи?)**: Лазара, Јосифа, Милоша, Раосава, Јована, Баја, Досту, Живка, Вучка; **помени презвитера (Ваљево, Кутешица, Жари)**: Херакла, Обрада, Филипа, Милутина, Драгутина, Раосава, Живана, Неранчу, Гавра, Раосава, Богића, Вукаила, Стојана, Живка, Вујадина, Вујицу, Тодора, Тому, Хранисава, Михаила, Радана, Мартина, Теофила, Јована, Михаила, Стјепана, **помени презвитера (Бачка долина)**: Радојицу, Дамјана, Павла, Никодима, Живка, Јовицу, Лаза, Лукача, Стефана, Јована, Пеја, Василија, Продану, Живана, Стојана Симеона, Николу, Стојана, Симеона, Николу, Михаила, Стјепана; **помени презвитера (Влашки Вршац)**: Луку Јована, Јанићија, Манду, Илију, Јована, Радула, Дмитра, Вучића, Николу, Огњена; **помени презвитера (Вакув)**: Миливоја, Татомира, Филипа, Манду, Тому; **помени презвитера (Влашки долац)**: Милутина, Вулету; **помени презвитера (Пива)**: Николу, Исијакија; **помени презвитера (Мачва)**: Филипа.

Зачиси:

На посљедњим листовима 776, 78а и 78б су написани следећи записи:

На листу 78а: ва лето з.р.п.д., да се зна како бѣхъ заложилъ Бзновићи баръ на езеръциемъ; прежде пакъ сие лето прѣде в манастирь стараць Радоє и попь Двѣтихъ, именовъ Силеонъ и (и)нъ мѣ Иво и Јово и Андри Радоєвићъ са васодъ братнодъ и Лека Мансторовићъ и Секзловн синови Марко и Богаваць, васи обще добоше и приложише васе цю се зове нѣхъ барѣ и тако рекоше, тко ќе потле за то поменѣти да естъ проклетъ и трѣклетъ и негово днѣте наконъ неѣга, и да мѣ вѣдетъ с(вѣ)та б(огороди)ца ва место полоцин сапарница, него да естъ манастирска ва веки алинъ. и то бистъ при хигъмнъ Аксентию иермонахъ и даело нидъ вздаарѣя нанпрежде старцѣ Радою и Андри наладъ и петъ стотина асприхъ ѿ и ф асприх, попя Силеонъ и синоводъ его Ивѣ, Јовѣ ѿф асприх, Леки Мансторовићъ два вола и ф асприх, Секзловићемъ маркѣ и Богавцѣ вола и овцѣ и кош. то дава нгъманъ Аксентие иермонахъ рѣкою са васелъ братстводъ нзвѣстнѣ да се знаетъ лето з.р.п.д. и въ то врѣме Двана (!) Јосѣва и Павла и Стеван, пакъ придоше и они и дадоше, и даде нидъ нгъманъ Павла ѿ. козе, Степанѣ. осамъ сатъ аспри, вѣствъкъ, и рекоше: тко ќе веке цю говорѣ(ти) и порицати да мѣ нне просто нн благословено сѣт г(оспод)а б(ог)а вѣседръжитѣла и прѣистинѣ его б(о)гоматери и вѣсехъ с(вѣ)тихъ, алин. Лето з.р.п.д.

На листу 77б: Ва лето з.с.д. Да се зна како би рѣт с Бзновићи за потписанъ Бар на десномъ листѣ, како є прво била под залогъ пакѣ како сѣ приложили и дар вѣзели, да се не порѣче и тако добоше ва сие лето прежде писаниехъ Бзновића синови и знѣци попь вндъ и брат мѣ Ранѣта Деановићи и стараць Павла и Давидъ Маркофъ и Вжкоманъ Лѣтићъ и Стопанъ Јованов и Никола Вжкоманов и Миѣ Гавриловъ и Остоѣ Ивокъ и за другѣ рекоше, кон се не пригодише цю дн рекосмо, то сѣ свѣхъ рѣти и обещаше и они, како нд сѣ и старн едновѣшно, да се за то не нда нитко расклаати нн вазрѣватити ва опетъ, кроме да дае манастирь приплаатъ осамъ динара и тако рекосмо, ако дн се кад кто нашао бесодъ заноси, и кто би то порѣчи или вѣзети хотио сѣт тога натрагъ, да вѣдетъ проклетъ сѣт б(о)га и сѣт пр(ѣ)ч(и)стѣ б(огороди)це и да га трагъ погине и то подписахъ азъ смерни Герасимъ митрополитъ херцеговатъки и тѣ бѣсть сведетель кнезь Миѣла Крвнићъ и кнезь Вжкоманъ Петровићъ и Вжкоманъ Свжковичъ и кнезь Нован Тадић и Вѣтићъ Кванићъ и Петар Квонжичъ и Миѣанъ Голианинъ и Миѣте Згѣя (нечитко) Макарие Божовићъ и многи се тѣ деснише и кон се тѣ обретоше и тѣ деснише, и еце би тѣ вѣздидиръ Кванићъ; и то бѣсть в манастирь прѣдъ црквомъ и васи саборно рекосмо по нѣхъ глагола: тко би то порѣкао, да мѣ вѣде сѣпарница с(вѣ)та б(огороди)ца и то бѣсть м(ѣ)с(ѣ)ца фер. к . дѣ]нъ

Л. 78б: нека се зна како доке кнезь Вжкъ и селана [из Селана?] и Вѣтихна и Грданъ и сви селани в манастирь и положише за водница васи договорно мало и големо и сва хисѣта да послѣне рѣти нне, и вѣде Вжкъ ѿ аспри, Грданъ . ѿ (!) хиладъ . аспри, Вѣтина и Воинъ дѣ аспри, Мнтаръ и Степанъ и кѣро дѣо аспри, Вѣткъ Чокоръ . ѿ. аспри, Петаръ Царевићъ . ф, аспри, Радо, Тола . ф. аспри, Твръчинъ в воти (!) кравѣ . ѿ. аспри, Воуѣткъ Вжкъсановићъ . ѿ. аспри, приплати . ѿ. аспри. — Мвгъръ ○ сведоци Ласанъ кнезь Радо, воивода Миѣстинъ, кнезь Гаврило, Лѣка Ранѣвићъ, кѣро, Вжкдинъ, Нико, Толанъ и синъца Тѣро и синъца.

паки потле тога ва лето з. р. н. е. дође Сава Вуквић и Томањ Вучинић и Грдановић видко и секшо наконъ ·ѿ· година и ѿкѡпише сва нсета мало и големо, да нне наде монастирске в заводничеъ длакомъ ни слакомъ и даше ·ѿ· нажда асприхъ готовнехъ и то ѿкѡпише при нгъднѡ Йксентию, да се зна.

1б: лето з. р. н. е. Вукдинъ ис пилатоваца собеца се давати на годинѡ по старъ оулаи и даде вола за влие, дотидѡ састара во да кѡпѡе монастирѡ оулае, а во да сѡзѡи монастирѡ, а каде вола састара, да се прода, да за оне аспри, что се взде за вола, кѡпѡе влие, аце бисдо в напредакъ живи, каде се опет да, а дн кедо пакн кѡпѡвати да не прѡвѡши наше кандило оу цркѡи, донде сдо живи, ако и наконъ мене кто вде живѡ и пакн даедѡ с(вѡ)тодѡ монастирѡ по бравѡ на годинѡ.

Први запис поред печата на л. 78б објавили су Душан Вуксан и Петар Момировић.²⁵ Остале записе је објавио Душан Вуксан.²⁶ Запис на листу 77б објавио је Љубомир Стојановић.²⁷

Историјат

Рукопис се налазио у манастиру Пиви до 1885. године, када је донесен са осталим пивским рукописима у Цетињски манастир по наредби црногорског књаза Николе Петровића Његоша. Прије Вуксановог сигналирања рукопис је имао стари инв. бр. 55.

Литература

Вуксан 1936, 218, бр. описа 80; Мошин 1956, 284; Михајловић 1965, 45, бр. описа 62; АМ бб., 11, бр. описа 49; Богдановић бр. 1129; Момировић, Васиљев 1991, 263–267, бр. описа 77.

Извори

Архив Митрополије Црногорско Приморске бб. *Записник о инвентарисању покретних споменика културе Цетињског манастира* Цетиње 1964, 1–64 (Радојковић, Бојана Пејовић, Тагијана) – неинвентарисана грађа (АМПЦ)

Мартиновић, Милена (2016): *Рукописне књиге манастира Рођење Пресвете Богородице на Цетињу*, докторска дисертација (научна област – историја) одбрањена на Филозофском факултету Универзитета у Београду 30. 9. 2016. код проф. др Татјане Суботин-Голубовић (ментор).

Вуксан, Душан (1936): *Рукописи Цетињског манастира*, Зборник за историју Јужне Србије и суседних области I, Скопље 1936, 190–223.

Поменик манастира Пиве (Цетиње 80/Пива 55), 1–78 лист.

Стојановић, Љубомир (1902–1927): *Стари српски записи и натписи, I–VI*, Сремски Карловци 1902–1927.

Мошин, Владимир Ћирковић, Сима Синдик, Душан (2011): *Хрисовуља краља Стефана Уроша и Милутина манстиру Светог Стефана у Бањској* Зборник средњовековних ћирилских повеља и писама Србије Босне и Дубровника књ. I, 1186–1321, прир. Владимир Мошин, Сима Ћирковић, Душан Синдик Београд 2011, 455–468.

Thallogy, Ludowig (1914): *Studies zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, Munchen–Leipzig 1914, 359, 378–379, 394.

25 Вуксан 1936, 220; Момировић, Васиљев 1991, 264.

26 Вуксан 1936, 219–220.

27 Стојановић бр. 2603.

Литература

- Благојевевић, Обрен (1971): *Пива природа, историја, етнографија, револуција*, САНУ Посебна издања CDXLIII, Одељење друштвених наука, Књ. 69, Београд 1971.
- Богдановић, Димитрије (1982): *Инвентар ћирилских рукописних књига у Југославији XI–XVII века*, Одељење за историју, језик и књижевност српског народа САНУ, Књ. XXXI, Београд 1982.
- Војводић, Драган Живковић, Милош (2014): *Деизисни чин из Пиве Прилог проучавању иконостаса и иконописа у пивском манастиру*, 38 Зограф (2014), 203–220.
- Динић, Михаило (1940): *Земље Херцеза Светога Саве*, Глас CLXXXII, Београд 1940, 149–251.
- Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима* (2010): *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља – према писаним изворима*, Београд 2010 (редактор Синиша Мишић).
- Луковић, Милош (2005): *Заједничка граница области Косача и Бранковића*, Балканска XXXV, Годишњак Балканолошког института–интернет издање (2005), 91–158.
- Маловић-Ђукић, Марина (1991): *Пива у средњем вијеку*, Четиристо година Манастира Пива, ур. Јован Р. Бојовић, Титоград 1991, 43–51.
- Миљвић, Маријан (1991): *Прилог библиографији радова о Манастира Пива*, Четиристо година Манастира Пива, Ј. Р. Бојовић, Титоград 1991, 207–230.
- Михајловић, Божо (1965): *Цетињски манастир*, Цетиње 1965.
- Момировић, Петар, Васиљев, Љупка (1991): *Ћириличне рукописне књиге Цетињског манастира 14–18 век*, Цетиње 1991.
- Поповић, Марко (2010): *Соко град над Шћепан пољем–замак са задужбинама Косача*, Зборник радова са научног скупа (Шћепан поље–Плужине 24. и 25. септембар 2006), Беране 2010, 18–56.
- Радојичић, Сп. Ђорђе (1951): *Извештај о раду на проучавању старих рукописних и штампаних књига, као и других старина*, Историјски часопис, II, 1949–50, Београд, 1951, 327–348.
- Радојковић, Бојана (1963): *Ризница пивског манастира*, Старине Црне Горе, Годишњак Завода за заштиту споменика културе СР Црне Горе (1963), 49–77.
- Суботин-Голубовић, Татјана (1999): *Српско рукописно наслеђе од 1557 године до средине XVII века*, Одељење друштвених и језичких наука САНУ, књ. 51, Београд 1999.
- Ћирковић, Сима (1964): *Херцез Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964.
- Шишић, Фердо (1928): *Љетопис пона Дукљанина*, Загреб 1928.
- Vego, Marko (1980): *Tri Povelje o posjedima Hercega Stjepana Vukčića Kosače*, Iz historije srednjovjekovne Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1980, 452–486.
- Mošin, Vladimir (1956): *Ćirilski rukopisi Cetinjskog manastira*, Ljetopis JAZU (61) 1956, 280–284.

Милена Мартиновић

СИНОДИК (ПОМЯННИК) ПИВСКОГО МОНАСТЫРЯ

Одним из свидетельств жизни и деятельности насельников монастыря, основателей и спонсоров Пивы, является рукописный Синодик (Помянник), хранящийся в Цетиньском монастыре. Он содержит имена церковных сановников, священников, настоятелей, монахов и монахинь, а также простых людей, дарителя, из различных сербских регионов. Также в Синодике есть названия различных мест и монастырей, разбросанных по сербским регионам. В Синодике, в начале и в конце рукописи, имеются важные записи 1615, 1676 и 1732 годов об основателе и дарителе Успенского монастыря в Пиве, которые упоминаются в тексте этой статьи.